

Sagan um Jyrki og Jóhönnu

– líf venjulegrar fjölskyldu á Norðurlöndum
með landamæri

Sagan um Jyrki og Jóhönnu
– líf venjulegrar fjölskyldu á Norðurlöndum
með landamæri

ANP 2011:734

© Norræna ráðherranefndin, Kaupmannahöfn 2011

ISBN: 978-92-893-2283-6

Umbrot: Jette Koefoed

Ljósmyndir:

Kápa: Karín Beate Nøsterud og Ojo Images

Bls. 7,9,12,17: Ojo Images

Bls. 8,10,15: Karín Beate Nøsterud

Bls. 11: B-Line

Bls. 13,14,16,18,19: Image Select

Prentuð eintök: 200

Prentun: Datagraf, Auning

Prentað á pappír, sem uppfyllir strangar
umhverfiskröfur og má merkja með svaninum,
norræna umhverfismerkinu.

Ritið má panta á www.norden.org/order

Fleiri rit eru á www.norden.org/publikationer

Printed in Denmark

Norrænt samstarf

Norræna samstarfið er eitt umfangsmesta svæðasamstarf í heimi. Danmörk, Finnland, Ísland, Noregur og Svíþjóð eiga aðild að samstarfinu, auk sjálfstjórnarsvæðanna Álandseyja, Færeyja og Grænlands.

Norræna samstarfið er pólitískt, efnahagslegt og menningarlegt og hefur mikið vægi í evrópsku og alþjóðlegu samstarfi. Í sameiningu er unnið að því að styrkja stöðu Norðurlanda í sterkri Evrópu.

Norræna samstarfið miðar að því að efla hag og gildismat Norðurlanda í hnattvæddum heimi. Sameiginleg gildi styrkja stöðu Norðurlanda og skipa þeim meðal þeirra landsvæða í heiminum þar sem nýsköpun og samkeppnishæfni er mest.

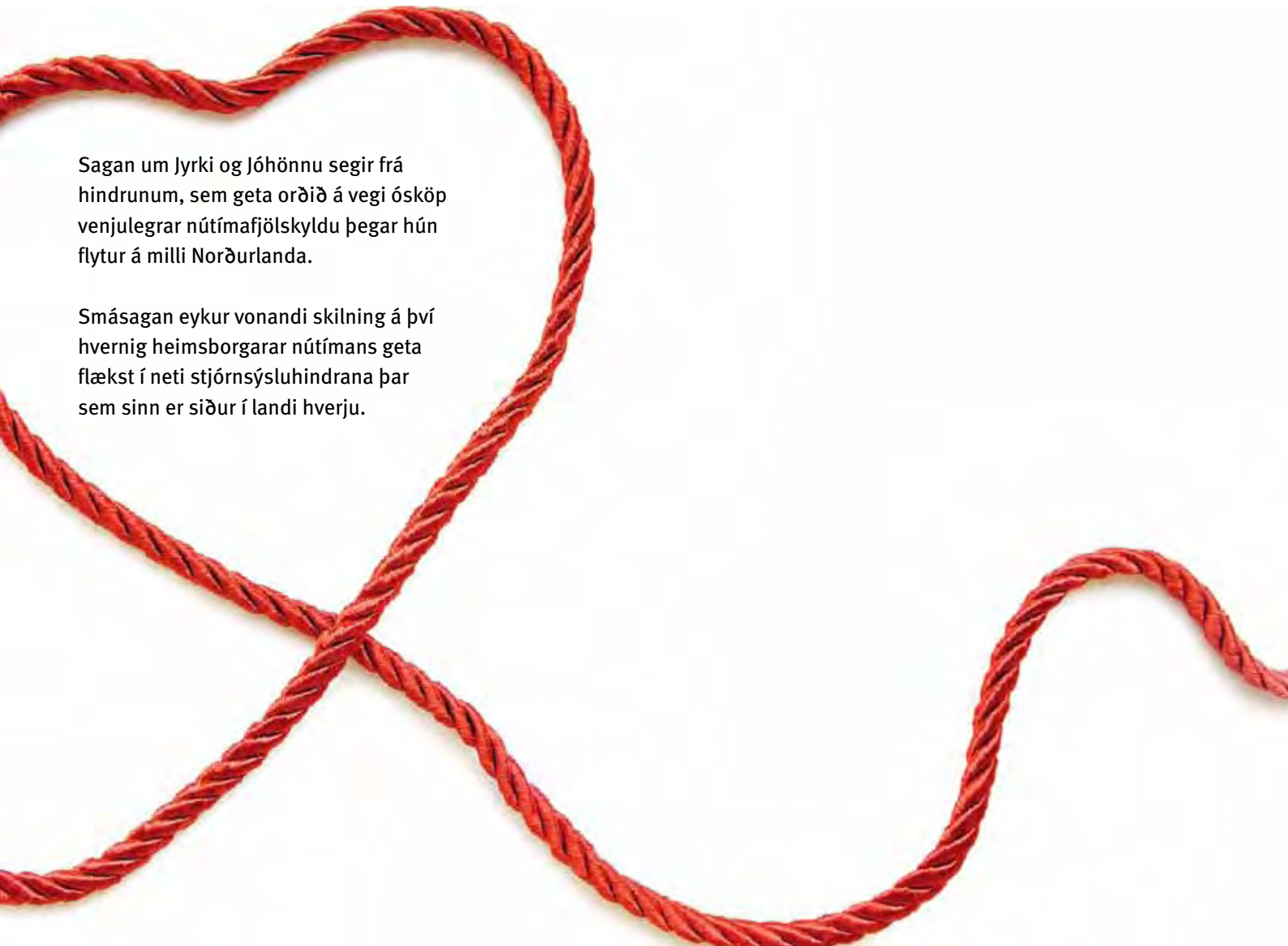
norden

Halló Norðurlönd

Sagan um Jyrki og Jóhönnu

– líf venjulegrar fjölskyldu á Norðurlöndum
með landamæri

Sagan um Jyrki og Jóhönnu segir frá hindrunum, sem geta orðið á vegi ósköp venjulegrar nútímafjölskyldu þegar hún flytur á milli Norðurlanda.

Smásagan eykur vonandi skilning á því hvernig heimsborgarar nútímans geta flækst í neti stjórnsýsluhindrana þar sem sinn er siður í landi hverju.

Sagan um Jyrki og Jóhönnu

Jyrki er 23 ára gamall Finni og er búinn að vinna á veitingahúsi í Ósló í fjögur ár.

Þar kynnist hann Jóhönnu frá Íslandi, hún er 24 ára. Þau vinna á sama stað. Eftir rúmt ár ákveða þau að fara saman í nám í Gautaborg. Jóhanna á þá von á barni, hún er komin rúma tvo mánuði á leið.

Jyrki ætlar í rafvirkjun en Jóhanna í hjúkrunarfræði. Jyrki er finnskur ríkisborgari og sækir því um námslán frá Finnlandi. Hann fær synjun vegna þess að hann hefur búið lengur en tvö ár erlendis á undanförnum fimm árum. Hann sækir þá um námslán í Noregi. Hann er frá EES-ríki og veit að hann getur sótt um námslán í öðru ESB/EES-landi, ef hann hefur unnið þar í að minnsta kosti tvö ár. En hann fær synjun í Noregi vegna þess að hann býr ekki lengur þar í landi. Þá reynir hann

að sækja um námslán í Svíþjóð. Þar er umsókninni synjað vegna þess að hann hefur ekki búið og starfað í landinu í að minnsta kosti tvö ár. Jóhanna sækir líka um námslán en fær svipuð svör.

Jyrki og Jóhanna lögðu sem betur fer pening til hliðar þegar þau unnu í Ósló. Þau geta framfleytt sér á sparifénu þangað til barnið fæðist en þá binda þau vonir um að fá foreldragreiðslur. Jyrki og Jóhanna hefja nám í Gautaborg, án námslána.

Jyrki og Jóhanna lögðu sem betur fer pening til hliðar þegar þau unnu í Ósló. Þau geta framfleytt sér á sparifénu þangað til barnið fæðist en þá binda þau vonir um að fá foreldragreiðslur.

UPPLÝSINGAR 1

Gildandi reglur segja að námsfólk eigi að byrja á því að sækja um námslán í heimalandi sínu. Samkvæmt ESB-reglum geta námsmenn þó sótt um námslán í öðru ESB/EES-landi, ef þeir hafa búið þar eða unnið fulla vinnu í að minnsta kosti tvö ár. Í sumum löndum gildir sú regla að námsmenn geti ekki fengið námslán í heimalandi sínu ef þeir hafa verið búsettir lengi erlendis.

Jyrki og Jóhanna hafa búið í Gautaborg í hálf t ár þegar þau eignast soninn Fredrik. Nú bregður svo við að fjölskyldan fær engar foreldragreiðslur, hvorki í Svíþjóð né frá Noregi. Ástæðan er sú að þau eru flutt frá Noregi og að hvorugt þeirra hefur unnið í Svíþjóð áður en barnið fæðist. Þau fá heldur engar barnabætur vegna þess að þau fluttu til Svíþjóðar gagnert til þess að fara í nám. Sænska tryggingastofnunin telur ekki að erlendir námsmenn eigi rétt á s.k. búsetutengdum bótum þar í landi.

Sparifé unga fólksins er á þrotum. Jyrki gerir hlé á námi til þess að Jóhanna geti sinnt barninu heima. Hann fær vinnu á veitingahúsi í Gautaborg og framfleytir fjölskyldunni á launum sínum. Nú er hann byrjaður að vinna og þar með á fjölskyldan rétt á fullum barnabótum og húsnæðisbótum.

Fredrik er orðinn eins og hálfs árs og byrjar í leikskóla. Jóhanna fer að vinna til þess að Jyrki geti haldið áfram námi. Eftir þriggja ára nám útskrifast Jyrki sem rafvirki.

UPPLÝSINGAR 2

Réttur á foreldragreiðslum er háður því að fólk hafi unnið í ákveðinn tíma áður en barnið fæðist, í sama landi og sótt er um foreldragreiðslur. Samkvæmt ESB-reglum er hægt að leggja saman vinnutímabil í fleiri en einu landi og uppfylla þannig kröfur um lengd vinnutímabils. En ef einstaklingur, sem flytur á milli landa, á að geta lagt vinnustundirnar saman þarf hann að hafa starfað í báðum löndunum áður en barnið fæðist. Hafi hann ekki unnið í nýja landinu áður en barnið fæðist, á hann hvergi rétt á foreldragreiðslum.

UPPLÝSINGAR 3

Í norrænum samningi frá árinu 2005 stendur að norrænt námsfólk eigi að njóta búsetutengdra réttinda í því landi, sem það er skráð og stundar nám. Norrænu reglurnar voru settar vegna þess að í ESB-tilskipun um almannatryggingar (1408/1971) var hvergi minnst á réttindi námsfólks. Ný tilskipun (883/2004) gekk í gildi þann 1. maí 2011 þar sem kveðið er á um almannatryggingar námsfólks. Nýja tilskipunin á þó ekki við um Ísland og Noreg vegna þess að ríkin hafa ekki undirritað hana. Sænska tryggingastofnunin telur þar af leiðandi að íslenskir og norskir námsmenn séu ekki félagslega tryggðir þar í landi. Hún vísar til almannatrygginga í því landi, sem námsmennirnir störfuðu í, áður en þeir hófu nám í Svíþjóð. Íslensk og norsk yfirvöld telja hins vegar að námsfólk eigi ekki lengur rétt á almannatryggingum þar í landi þar sem það sé búsett í Svíþjóð. Reglur norrænu landanna á þessu sviði hafa ekki verið samræmdar og því á námsfólk á hættu að falla milli skips og bryggju.

Ungu hjónin sakna vina sinna í Ósló og ákveða að flytja þangað á ný. Þeim skilst að mikil eftirspurn sé eftir rafvirkjum í Ósló.

Jyrki kemst í samband við norskt fyrirtæki, sem vill ráða hann til starfa. Fjölskyldan gistir hjá vinafólki í Ósló á meðan þau eru í húsnæðisleit. Þau skrá sig inn í landið þar sem þau ætla að búa þar lengur en í sex mánuði. Jyrki sækir um starfsréttindi sem rafvirki í Noregi. Á meðan hann bíður eftir svari er hann í tvöfaldri vinnu, hjá nýja fyrirtækinu og á veitingastaðnum þar sem hann vann áður en þau fluttu

til Svíþjóðar. Fredrik fær leikskólaláss í Ósló. Jóhanna skráir sig í nám við háskólann í Ósló. Eftir fjóra mánuði fær Jyrki svar við umsókninni. Honum er synjað um norsk starfsréttindi vegna þess að hann skorti starfsreynslu. Hann verður að gefa nýja starfið upp á bátinn en vinnur áfram á veitingastaðnum á meðan Jóhanna er í námi.

Premur árum síðar útskrifast Jóhanna sem hjúkrunarfræðingur. Jyrki hefur áhyggjur af því að starfsmenntun hans sé að úreldast. Í gegnum mág sinn fær hann vinnu sem rafvirki í Málmey í Svíþjóð. Jóhanna fær vinnu á háskóla-sjúkrahúsinu í Lundi.

Jyrki sækir um starfsréttindi sem rafvirki í Noregi. Á meðan hann bíður eftir svari er hann í tvöfaldri vinnu, hjá nýja fyrirtækinu og á veitingastaðnum þar sem hann vann áður en þau fluttu til Svíþjóðar.

UPPLÝSINGAR 4

Starfsréttindi frá öðru norrænu landi eru aðeins viðurkennd í Noregi ef umsækjandinn hefur að minnsta kosti tveggja ára starfsreynslu í greininni. Nýútskrifaður rafvirki erlendis frá getur þar af leiðandi ekki fengið vinnu við sitt hæfi í Noregi, samkvæmt upplýsingum frá norskum yfirvöldum (Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap).

Jyrki er búinn að vinna í eitt ár við rafvirkjun í Málmei þegar halla fer undir fæti hjá fyrirtækinu. Viðskipta-hugmynd, sem unnin var í samstarfi við fyrirtæki í Kaupmannahöfn, reynist dýrkeypt. Sænska og danska fyrirtækið höfðu sótt um lán hjá fjárfestingar-lánasjóði í Svíþjóð. Þá kemur í ljós að sjóðnum er ekki heimilt að veita lán til erlendra fyrirtækja. Hugmyndin strandar og reynist það fjárhagslegur skellur fyrir sænska fyrirtækið, sem Jyrki vinnur fyrir. Til að forða sér undan gjaldþrotinu sækir Jyrki um vinnu sem rafvirki hjá danska fyrirtækinu í Kaupmannahöfn. Fjölskyldan býr áfram í Málmei. Jyrki sækir um dönsk starfsréttindi og hefur störf í Kaupmannahöfn. Hann er skráður í sænskan atvinnuleysissjóð og þar er honum sagt að hann geti hæglega verið tryggður þar áfram á meðan hann starfar í Danmörku. Hann skráir sig þess vegna ekki í danskan atvinnuleysissjóð.

UPPLÝSINGAR 5

Ef innlendir fjárfestingarlánasjóðir eru að hluta til fjármagnaðir af opinberu fé er þeim ekki heimilt að veita lán erlendis. Þetta hamlar atvinnuþróun og nýsköpun innan Norðurlanda.

Til að forða sér undan gjaldþrotinu sækir Jyrki um vinnu sem rafvirki hjá danska fyrirtækinu í Kaupmannahöfn. Fjölskyldan býr áfram í Málmei. Jyrki sækir um dönsk starfsréttindi og hefur störf í Kaupmannahöfn.

UPPLÝSINGAR 6

Sænskur stjórnsýsludómstóll úrskurðaði á árinu 2009 að einstaklingur, sem er skráður í sænskan atvinnuleysissjóð, geti verið áfram tryggður á meðan hann starfar erlendis og að hann eigi rétt á fullum tekjutengdum bótum, ef hann missir vinnuna. Aðdragandinn að úrskurðinum var sá að allir einstaklingar í Svíþjóð eru grunntryggðir en geta tryggt sig enn betur gegn tekjumissi með því að skrá sig í atvinnuleysissjóð. Einstaklingar, sem eru skráðir í sænskan atvinnuleysissjóð, eiga þannig einnig rétt á almannatryggingum þar í landi. Reglur í hinum löndunum eru öðru vísi. Í Danmörku er einstaklingum frjálst hvort þeir skrá sig í atvinnuleysissjóð en velji þeir það ekki eru þeir ótryggðir gegn atvinnuleysi. Í Noregi eru allir starfsmenn tryggðir sjálfkrafa. Þar eru atvinnuleysissjóðir ekki til. En sænskir atvinnuleysissjóðir túlka ekki úrskurð stjórnsýsludómstólsins á einn veg og það flækir málið. Sumir þeirra líta svo á að fólk, sem starfar erlendis, eigi ekki rétt á tryggingum í Svíþjóð þrátt fyrir að það sé skráð í sjóðinn.

Danska fyrirtækið framleiðir hús og flytur út til margra Evrópulanda. Flestir viðskiptavinir eru á Norðurlöndum. Löndin gera ólíkar kröfur um breidd á hurðum og gluggum, hvað þrepni eigi að vera há, um snúningsrými fyrir hjólastóla í anddyri og öðrum rýmum og frágang á votrýmum. Ólíkar reglur gera það að verkum að húsin verða óþarflega dýr í framleiðslu og bitnar það á samkeppnisstöðunni. Fyrirtækið verður að draga saman seglin og stytta vinnutíma starfsfólksins.

Fyrirtækið verður að draga saman seglin og stytta vinnutíma starfsfólksins.

UPPLÝSINGAR 7

Í ESB-tilskipun um byggingarvörur, s.k. rammatilskipun, eru gefnir upp staðlar fyrir byggingarefni í aðildarríkjunum. Hverju ríki er þó frjálst að setja nánari reglur um byggingar og öryggiskröfur. Norrænu löndin hafa óvart eða viljandi valið að innleiða tilskipunina á ólíka vegu. Framleiðendur á húsum og húsein-ingum verða að taka mið af ólíkum kröfum í hverju landi. Framleiðslan er óhagkvæm og húsnaði á Norðurlöndum verður dýrara fyrir vikið. Þegar upp er staðið eru það húskaupendur sem borga brúsann.

Jyrki fær aukavinnu á gamla vinnustaðnum í Málmey.

Jyrki fær aukavinnu á gamla vinnustaðnum í Málmey. Tveimur mánuðum síðar berst danska fyrirtækinu tilkynning frá sænsku tryggingastofnuninni þess efnis að það eigi að greiða gjöld til sænskra yfirvalda, sem nema 24% af dönskum tekjum Jyrkis. Jyrki eru settir úrslitakostir. Hann verður að sleppa aukavinnunni í Svíþjóð ella verður honum sagt upp í Danmörku.

Jyrki velur fyrri kostinn og ákveður þess í stað að finna sér aukavinnu í Kaupmannahöfn. Nú hefst löng leit en Jyrki tekst ekki að finna aukastarf í Danmörku. Hann kannar hvort hann eigi rétt á skertum atvinnuleysisbótum úr dönskum atvinnuleysissjóði en fær þau svör að hann hefði átt að skrá sig í danskan atvinnuleysissjóð um leið og hann hóf störf í Danmörku. Það hafði hann ekki gert og þess vegna á hann ekki rétt á neinum bótum úr dönskum atvinnuleysissjóði.

UPPLÝSINGAR 8

Samkvæmt ESB-tilskipun nr. 883/2004 (þó nr. 1408/1971 fyrir Ísland og Noreg) getur fólk aðeins verið félagslega tryggt í einu landi í senn. Yfirleitt í því landi, sem það starfar. Ef fólk starfar í tveimur löndum samtímis á það að vera tryggt í búsetulandinu. Atvinnurekandinn í hinu landinu á að greiða félagsleg gjöld til yfirvalda í búsetulandinu. Almannatryggingakerfið er ólíkt í löndunum og fjármagnað á ólíka vegu. Fyrir vikið eru einstaklingar, sem búa í Svíþjóð, ákaflega dýrir í rekstri fyrir fyrirtæki í grannríkinu ef þeir starfa samtímis í búsetulandinu.

UPPLÝSINGAR 9

Nánnar er sagt frá dönskum reglum um atvinnuleysistryggingar, danska sjóði og rétt á skertum atvinnuleysisbótum í dálknum Upplýsingar 6.

Jyrki hættir störfum hjá danska fyrirtækinu. Hann sagði sjálfur upp og þess vegna biður hans átta vikna biðtími þangað til hann öðlast rétt á bótum úr sænska atvinnuleysissjóðnum.

Atvinnuhorfur fara versnandi í Svíþjóð og Danmörku. Loks kemst Jyrki í tímabundið verkefni gegnum danska starfsmannaleigu. Hann er búinn að læra af biturri reynslu og skráir sig nú í danskan atvinnuleysissjóð. Þegar verkefninu lýkur sækir Jyrki um bætur hjá danska sjóðnum. Þá er honum bent á að sækja um bætur hjá sænskum atvinnuleysissjóði vegna þess að hann er atvinnulaus og búsettur í Svíþjóð. Sænski sjóðurinn er ekki sama sinnis og vísar til þess að Jyrki sé ráðinn hjá dönsku starfsmannaleigunni og eigi því rétt á launum þaðan þegar hlé er á verkefnum. Jyrki hættir hjá dönsku starfsmannaleigunni og skráir sig í atvinnuleit. Eftir nýjan biðtíma í átta vikur fær hann greiddar lágmarksbætur í Svíþjóð þrátt fyrir að hann sé búinn að greiða há félagsgjöld í danska atvinnuleysissjóðinn.

UPPLÝSINGAR 10

Fólk, sem ræður sig hjá starfsmannaleigu í Svíþjóð, fær grunnlaun þegar bið er eftir verkefnum. Þannig er því ekki háttað í Danmörku. Þar er litið svo á að einstaklingur, sem skráður er hjá starfsmannaleigu, sé atvinnuleitandi. Hann sé ekki ráðinn á milli verkefna. Samkvæmt ESB-reglum á einstaklingur, sem býr í einu landi og starfar í öðru en missir atvinnu sína, að sækja um bætur hjá atvinnuleysissjóði í búsetulandinu. Ef hann er í hlutastarfi eða tímabundið atvinnulaus á hann að leita til atvinnuleysissjóðs í því landi, sem hann starfar. Í Danmörku er einstaklingur, sem skráður er hjá starfsmannaleigu, ekki ráðinn á milli verkefna. Hann er því talinn atvinnulaus með öllu en ekki tímabundið.

UPPLÝSINGAR 11

Félagsgjöld í atvinnuleysissjóðum eru mishá eftir löndum og landsvæðum. Ef við tökum mann eins og Jyrki sem dæmi, sem býr í einu landi en starfar í öðru, þá á hann yfirleitt að greiða félagsgjöld í því landi, sem hann starfar, á meðan hann starfar þar. Ef hann missir vinnuna á hann að snúa sér til atvinnuleysissjóðs í búsetulandinu. Því getur sú staða komið upp að fólk greiði há félagsgjöld í öðru landinu en fái lagar bætur í hinu, ef það missir atvinnu sína.

Nú líða nokkur ár og fjölgað hefur í fjölskyldunni. Þau ákveða að flytja til Kristianstad á norðaustanverðum Skáni þar sem húsnæði er á viðráðanlegu verði. Jóhanna fær vinnu á sjúkrahúsinu í Kristianstad en Jyrki hefur langt að fara í vinnuna í Kaupmannahöfn. Dag einn verður hann fyrir vinnuslysi og er frá vinnu í heilt ár.

Að ári liðnu hefur hann ekki enn náð heilli heilsu og sér ekki fram á að geta unnið áfram sem rafvirki. Dönsk yfirvöld setja sem skilyrði fyrir greiðslu sjúkradagpeninga að Jyrki ferðist daglega frá Kristianstad til Kaupmannahafnar í endurhæfingu. Daglegur þvælingur er ekki til þess að bæta heilsu hans og að lokum treystir hann sér ekki lengur í þessi ferðalög. Jyrki hættir að mæta í endurhæfinguna í Kaupmannahöfn og við það falla dönsku greiðslurnar niður.

Dag einn verður hann fyrir vinnuslysi og er frá vinnu í heilt ár.

UPPLÝSINGAR 12

Einstaklingur, sem þarf á endurhæfingu að halda til þess að geta snúið aftur til vinnu, á yfirleitt aðeins rétt á endurhæfingu í því landi, sem hann starfaði. Norðmenn, Svíar og Finnar hafa gert svæðisbundna og tvíhliða samninga um rétt á endurhæfingu í búsetulandinu en þeir samningar eru hvorki pottþéttir né uppfærðir. Dönsk yfirvöld hafa ekki gert sambærilega samninga við hin löndin. Einstaklingur, sem er í veikindaforföllum eftir slys eða veikindi, getur þurft að ferðast langan veg á hverjum degi til þess að mæta í endurhæfingu í því landi, sem hann starfaði, jafnvel þótt sambærileg endurhæfing sé í boði nær heimili hans. Réttindi fólks sem ferðast yfir landamæri milli heimilis og vinnu eru því enn á huldu.

Samkvæmt dönskum reglum lýkur greiðslum á sjúkradagpeningum og þá taka framfærslubætur (kontanthjælp) við.

Samkvæmt dönskum reglum lýkur greiðslum á sjúkradagpeningum og þá taka framfærslubætur (kontanthjælp) við. En til þess að fá framfærslubætur þarf fólk að vera búsett í Danmörku. Jyrki fær því ekki neitt. Hann á hvorki rétt á sjúkradagpeningum né atvinnuleysisbótum í Svíþjóð þar sem hann býr. Nú er ekki um annað að velja en að sækja um framfærslubætur hjá sænsku tryggingastofnuninni. En fjölskyldan fær ekki framfærsluaðstoð nema hún selji húsið ofan af sér. Tekjur Jóhönnu á sjúkrahúsinu mega heldur ekki vera yfir vissu lágmarki. Þegar þau selja húsið leggja sænsk skattayfirvöld á þau fjármagnstekjuskatt, sem nemur 22% af arðinum.

UPPLÝSINGAR 13

Í Danmörku getur fólk verið sjúkraskráð í allt að 52 vikum. Við sérstakar aðstæður er hægt að framlengja veikindaorlofið um 52 vikur og jafnvel lengur. Að þeim tíma liðnum bjóðast sjúklingnum framfærslubætur í stað sjúkradagpeninga. Framfærslubætur eru aðeins greiddar fólki, sem býr í Danmörku. Engar bætur eru í boði fyrir annað fólk, sem missir heilsuna.

Fjölskyldan ákveður að flytja aftur til Óslóar því þar er auðveldara fyrir Jóhönnu að framfleyta fjölskyldunni. Jyrki flytur starfstengdan lífeyrissparn- að sinn (kapitalpension) frá Danmörku og greiðir af honum 60% gjöld til danska ríkisins. Nú kemur í ljós að norsk yfirvöld líta ekki á 60%-gjaldið í Danmörku sem skatta og því er afgangur lífeyrissparnaðarins skattlagður á ný með 40%. Danskur lífeyrissparnaður Jyrkis er nú meira eða minna gufaður upp í gjöld og skatta. Jyrki er heima fyrir í nokkur ár og heilsan batnar smám saman. Fjölskyldan lætur sig dreyma um að komast aftur í eigið húsnaði en hús eru dýr í Noregi. Þau ákveða að kaupa sér hús í Vermalandi í Svíþjóð og að Jóhanna ferðist langt á hverjum degi til vinnu sinnar í Ósló. Jyrki á hvorki rétt á atvinnuleysisbótum né framfærslubótum.

UPPLÝSINGAR 14

Danskur eingreiðslulífeyrir (kapitalpension) er ákveðin tegund af lífeyrissparnaði (sem atvinnurekandinn greiðir) þar sem upphæðin er greidd út á einu bretti. Eingreiðslan er ekki skattlögð heldur er tekið af henni eingreiðslugjald. Gjöld og skattar eru ekki frádráttarbær á sama hátt og því velja hin norrænu löndin að skattleggja þá upphæð, sem eftir er þegar dönsk yfirvöld hafa innheimt sín gjöld. Sænsk skattayfirvöld ákváðu á árinu 2010 að hætta slíkrri skattaálagningu en hin löndin halda enn áfram að skattleggja danskan eingreiðslulífeyri.

UPPLÝSINGAR 15

Þegar einstaklingur í Danmörku tekur starfstengdan lífeyri með sér úr landi, áður en hann hefur náð 65 ára aldri, er honum gert að greiða 60% gjöld af upphæðinni. Ef hann bíður til 65 ára aldurs lækka gjöldin í 40%. Eingreiðslugjöldin bitna síður á dönskum en erlendum ríkisborgurum þar sem meiri líkur eru á því að útlandingar óski eftir að taka lífeyrissparnaðinn með sér þegar þeir flytja úr landi.

Hann getur ekki unnið
lengur við rafvirkjun
vegna skaðans og þarf
að endurmennta sig.

Hálft ári síðar er Jyrki orðinn það hress að hann skráir sig í atvinnuleit hjá vinnumiðlun í Arvika í Svíþjóð. Hann getur ekki unnið lengur við rafvirkjun vegna skaðans og þarf að endurmennta sig. Í gegnum kunningja sinn kemst hann í starfsþjálfun hjá litlu fyrirtæki í Eidskog í Noregi. Jyrki sækir um bætur hjá vinnumiðluninni í Arvika á meðan hann er í starfsþjálfun hjá norska fyrirtækinu. Hann fær þau svör að hann geti aðeins fengið bætur ef hann fer í starfsþjálfun hjá fyrirtæki í Svíþjóð. Norska fyrirtækið ræður ekki við að greiða honum full laun og Jyrki verður að afþakka vinnuna. Þremur mánuðum síðar fær hann hlutastarf í sjoppu í Arvika.

UPPLÝSINGAR 16

Ekki er hægt að taka vinnumarkaðs-
úrræði með sér á milli landa. Ein
ástæða eru tryggingar starfs-
mannsins en eins þurfa yfirvöld að
geta fylgst með vinnustaðnum og
starfsmanninum. Atvinnuleitandi
kemst ekki í vinnu ef hentug störf
er ekki að finna í sama landi og
hann býr, þrátt fyrir að vinnu sé að
hafa í næstu sveit, hinum megin við
landamærin.

Jyrki vex í augum að ferðast langar leiðir milli heimilisins í Arvika og vinnu í Mysen (95 km) eða vera jafnvel að heiman í marga daga í senn.

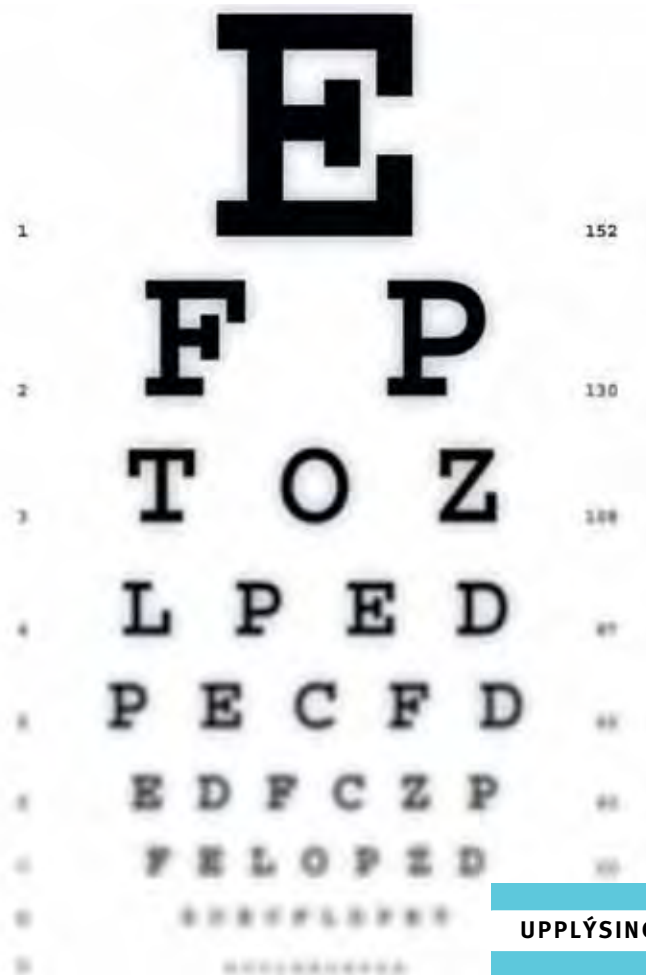
Jyrki hefur verið í hlutastarfi í tæpt ár í Arvika þegar honum er vísað í fullt starf í Mysen í Noregi. Jyrki vex í augum að ferðast langar leiðir milli heimilisins í Arvika og vinnu í Mysen (95 km) eða vera jafnvel að heiman í marga daga í senn. Hann fær þau skilaboð hjá atvinnuleysissjóði að bætur hans verði skertar ef hann afþakkar starfið. Fjölskyldan vill endilega halda húsinu í Arvika enda líkar börnunum vel í skólanum. Þau velja að vera um kyrrt en fyrir vikið verða báðir foreldrar að ferðast langt á hverjum degi milli heimilisins og vinnu í Ósló og Mysen. Jyrki vill ekki eiga á hættu að norska fyrirtækið segi honum upp út af reglunum um störf í tveimur löndum. Hann segir upp hlutastarfinu í sjoppunni í Arvika.

UPPLÝSINGAR 17

Sænski stjórnsýsludómstóllinn hefur úrskurðað að atvinnuleitanda sé ekki heimilt að afþakka starf í öðru landi, sem vinnumiðlun telur hentugt. Þiggi hann ekki starfið verða atvinnuleysisbætur skertar eða jafnvel felldar niður. Það sem vekur athygli við þennan úrskurð er að einstaklingur verður að leita á náðir almannatrygginga í öðru landi. Það getur haft ófyrirsjáanlegar afleiðingar fyrir einstaklinginn og fjölskyldu hans.

Jyrki ferðast milli heimilis og vinnu í fjóra mánuði en þá fer hann að finna fyrir gömlu meiðslunum. Hann verður að sjúkraskrá sig á ný. Eftir tveggja ára veikindaforföll og árangurslausa endurhæfingu leggja norsk yfirvöld (NAV) til að Jyrki fái örorkubætur. Umsóknir eru sendar til Danmerkur og Svíþjóðar, þar sem Jyrki hefur unnið áður. Tveimur árum síðar berast svör. Frá Danmörku, þar sem hann vann samtals í 2½ ár, fær hann synjun. Hann er ekki talinn nógu óvinnufær til að fá örorkubætur. Synjun berst einnig frá Svíþjóð þar sem hann vann í rúm þrjú ár. Svíar telja að hann eigi kost á endurhæfingu, sem geri honum kleift að hverfa aftur til vinnu. Hann hefur unnið í samtals tíu ár í Noregi og það er eina landið sem er reiðubúið til að greiða honum örorkubætur. Fjölskyldan finnur greinilega fyrir því að tekjur heimilisins hafa minnkað. Jóhanna er í vinnu og fjölskyldan á hús og þess vegna eiga þau hvorki rétt á húsnæðisbótum né framfærslubótum til þess að rétta fjárhaginn við.

Jyrki ferðast milli heimilis og vinnu í fjóra mánuði en þá fer hann að finna fyrir gömlu meiðslunum. Hann verður að sjúkraskrá sig á ný. Eftir tveggja ára veikindaforföll og árangurslausa endurhæfingu leggja norsk yfirvöld (NAV) til að Jyrki fái örorkubætur.

UPPLÝSINGAR 18

Ekkert samráð er á milli landa um örorkumat, hvorki innan Norðurlanda né Evrópu. Sérhvert land, þar sem einstaklingur hefur starfað, metur umsókn hans í samræmi við eigin reglur. Reglurnar eru það ólíkar eftir löndum að einstaklingur getur fengið örorkulífeyri í einu landi en verið synjað um hann í öðru landi. Hann verður því fyrir áþreifanlegri tekjuskurðingu.

Jóhanna á enga að í Arvika. Hún sækir um dvöl á elliheimili í Reykjavík þar sem yngsta dóttirin, Helle, býr ásamt barnabörnunum.

Fjörutíu árum síðar lést Jyrki á heimili fjölskyldunnar í Arvika. Jóhanna hefur dvalist á elliheimili í Arvika í tvö ár. Börnin þeirra þrjú, Fredrik, Jens og Helle, búa erlendis, í Lundúnum, Helsínki og Reykjavík. Jóhanna á enga að í Arvika. Hún sækir um dvöl á elliheimili í Reykjavík þar sem yngsta dóttirin, Helle, býr ásamt barnabörnunum.

Bæjaryfirvöld í Arvika hafa samband við Reykjavíkurborg til þess að komast að samkomulagi um hvernig sveitarfélögin skipti á milli sín flutningskostnaði og dvalarkostnaði í Reykjavík. Jóhanna margrukkar eftir svari í sínu bæjarfélagi og sama gerir Helle í Reykjavík en ekkert gerist. Bæði sveitarfélögin þurfa að spara og geta ekki komið sér saman um hvernig deila eigi kostnaðinum. Jóhanna býr á elliheimilinu í Arvika fram í andlátið.

UPPLÝSINGAR 19

Í norrænum sáttmála um félagslega aðstoð og þjónustu stendur að yfirvöld í tveimur löndum eigi að leitast við að greiða fyrir einstaklingi, sem þarfnast meðferðar eða hjúkrunar í lengri tíma og óskar að flytja frá einu norrænu ríkis til annars, ef hann á þar nána aðstandendur eða önnur mikilvæg tengsl. Af slíkum flutningum verður nánast aldrei vegna þess að hvergi stendur skýrt í samningnum hvernig hlutaðeigandi sveitarfélög eigi að skipta með sér kostnaði. Þar kemur heldur ekki fram hvernig raða á fólki frá öðrum löndum á biðlista sveitarfélaganna.

Boðskapur þessarar raunasögu gæti verið sá að heima sé best og að það borgi sig ekki að flytja milli Norðurlanda til náms eða starfa, en hjálpin er nær en þú heldur ...

HALLÓ NORÐURLÖND...

... er upplýsingaþjónusta Norrænu ráðherranefndarinnar, sem sett var á laggirnar árið 1998. Hlutverk hennar er að veita því fólki upplýsingar, sem flytur á milli landa, ferðast langt á milli heimilis og vinnu eða hyggur á nám í öðru norrænu landi. Á vefsíðunni www.norden.org/hallonorden eru upplýsingar um reglur í löndunum en Halló Norðurlönd svarar einnig fyrirspurnum í tölvupósti og síma. Halló Norðurlönd er með skrifstofur á öllum Norðurlöndum auk Álands-eyja (frá 2011) og Færeyja (frá 2012). Aðstoðin er veitt á tungumáli viðkomandi lands. Upplýsingarnar eru almennar og aðeins til viðmiðunar. Halló Norðurlönd hefur ekki umboð til að afgreiða mál og það er heldur ekki hægt að áfrýja málum til skrifstofunnar. Halló Norðurlönd svarar um 5000 fyrirspurnum og 360.000 manns skoða vefsíðu upplýsingaþjónustunnar á hverju ári.

Halló Norðurlönd heldur árleg námskeið fyrir opinbera starfsmenn og stuðlar þannig að því að bæta afgreiðslu á málum, sem mæta stjórnsýsluhindrunum innan Norðurlanda.

VETTANGUR UM STJÓRNSÝSLUHINDRANIR...

... er úrlausnarvettvangur á vegum norrænu ríkisstjórnanna. Norrænu samstarfsráðherrarnir settu hann á laggirnar árið 2008, að tillögu forsætisráðherranna, en honum er ætlað að finna orsakir og úrlausnir á stjórnsýsluhindrunum. Vettvangur um stjórnsýsluhindranir hefur ekkert umboð til að fjarlægja hindranir heldur kemur hann ábendingum til norrænu ríkisstjórnanna og þjóðþinganna um stjórnsýsluhindranir sem krefjast úrlausnar. Vettvangur um stjórnsýsluhindranir er skipaður fulltrúum, sem ríkisstjórnir landanna tilnefna, en formennsku gegnir óháður fulltrúi. Álandseyjar eiga þar einnig fulltrúa. Starfstímabil vettvangs um stjórnsýsluhindranir rennur út í árslok 2013.

NÁNARI UPPLÝSINGAR...

Nánari upplýsingar um afnám stjórnsýsluhindrana á Norðurlöndum er að finna á vefslóðinni www.norden.org. Norræna ráðherranefndin stendur einnig að gagnagrunni yfir stjórnsýsluhindranir en þar er að finna upplýsingar um allar hindranir, sem vettvangurinn eða aðrir aðilar vinna að hverju sinni. Gagnagrunn um stjórnsýsluhindranir er að finna á slóðinni www.norden.org/granshinder. Þú kemst í samband við Halló Norðurlönd með því að fylgja slóðinni www.norden.org/hallonorden Þú kemst í samband við vettvang um stjórnsýsluhindranir með því að senda tölvuskeyti á netfangið granshinder@norden.org eða hringja í síma +4533960290 hjá skrifstofu Norrænu ráðherranefndarinnar. Auk upplýsingaþjónustu Norrænu ráðherranefndarinnar eru ýmsar tvíhliða eða svæðisbundnar upplýsingaveitir á Norðurlöndum, sem aðstoða einstaklinga sem og lítil og meðalstór fyrirtæki, sem hafa hug á að vinna innan Norðurlanda.

www.norden.org/hallonorden

norden

Halló Norðurlönd

Ved Stranden 18
DK-1061 København K
www.norden.org

Sagan um Jyrki og Jóhönnu
- líf venjulegrar fjölskyldu á Norðurlöndum með
landamæri

Sagan um Jyrki og Jóhönnu segir frá hindrunum, sem geta orðið á vegi ósköp venjulegrar nútímafjölskyldu þegar hún flytur á milli Norðurlanda.

Smásagan eykur vonandi skilning á því hvernig heimsborgarar nútímans geta flækst í neti stjórnsýslu-hindrana þar sem sinn er siður í landi hverju.

ANP 2011:734
ISBN 978-92-893-2283-6

